

🔍 Søk ☰ Meny

Den norske villaksen sliter

Publisert 30.11.2021 **Endret** 02.12.2021

Artsdatabanken karakteriserer villaksen i Norge som «nær truet» og plasserer den for første gang i den norske rødlista over truede arter. I en ny statusrapport fra Vitenskapelig råd for lakseforvaltning (VRL) blir lakselus, rømt oppdrettslaks og infeksjonssykdommer knyttet til oppdrettsfisk fremholdt som de største truslene mot arten. I tillegg løftes pukkellaks frem som en økende trussel.

Feltobduksjon ved bredden av Enningsdalselva. Forsker Brit Tørud ved Veterinærinstituttet tar ut prøver fra villaks med sykdomstegn som har blitt omtalt som Red Skin Disease. Red skin disease» har så langt ukjent årsak og er ikke listeført. Foto: Mari M. Press, Veterinærinstituttet

Rapporten fra VRL viser at antallet laks som vender tilbake fra havet er halvert siden 1980-tallet. I år er situasjonen verst i Midt-Norge og i Vest-Norge, ifølge rapporten grunnet det høye smittepresset fra lakselus i disse områdene.

Les mer: [Rapport fra vitenskapelig råd for lakseforvaltning NR 16: Status for norske laksebestander i 2021](#)

—Det er viktig med en årlig vurdering av status for villaksen, ikke minst fordi det bidrar til å klargjøre hvor Norge *kan* gjøre forbedringer for villaksen, sier Åse Helen Garseth. Hun er medlem av Vitenskapelig råd for lakseforvaltning i tillegg til å jobbe med villaks som fagansvarlig for villfiskshelse ved Veterinærinstituttet.

Veterinærinstituttet arbeider på flere fronter for å forbedre situasjonen i forhold til de mange faktorene som påvirker villaksens levekår. Se også Artsdatabankens offentliggjøring fra 24. november av den årlige rødlista

over truede arter (lenke).

Viktig å se villakshelsen i sammenheng med oppdrettsfiskens helse

—Veterinærinstituttet har som oppdrag å forebygge og bekjempe helsetrusler hos både vill og oppdrettet fisk. Når oppdrettet og vill fisk deler samme miljøet, er det naturlig å se begge helse i sammenheng, sier Garseth.

Hun forteller at smittsomme sykdommer forårsaket av virus, bakterier og parasitter er en av de største årsakene til dødelighet i oppdrett av laksefisk.

—Det foreligger omfattende forskning på hvordan smitte spres mellom oppdrettslokaliteter og hvilke effekter dette har på fiskehelse og økonomi i oppdrettsnæringen. Dessverre foregår det tilsvarende lite forskning på hvilke effekter smitteoverføring fra oppdrett til vill laksefisk har på disse bestandene. Dette er en stor utfordring når smitte fra oppdrett skal vurderes som trusselfaktor for villfisk, sier Garseth.

Garseth mener derfor det er behov for å styrke forskning på hvordan smitte fra oppdrettsfisk påvirker ville laksefisk. Det mener hun at både oppdrettsfisk og villfisk, næring og forvaltning vil være tjent med.

Overvåker villfiskhelsen

Veterinærinstituttet bidrar med overvåking av villfiskhelsen både gjennom Mattilsynets overvåkingsprogrammer og gjennom et eget meldingssystem hvor publikum rapporterer om sykdom og dødelighet hos villfisk. Les mer om *syk villfisk-portalen* her: [Syk villfisk \(vetinst.no\)](https://www.vetinst.no).

—Villfiskens helse er stadig under høyt press, også på grunn av andre endringer i miljøet den lever i, fortsetter Garseth. —Vi forventer for eksempel at klimaendringene vil øke forekomsten av smittsomme sykdommer som trives i varmere miljø. Eksempler på dette er furunkulose og proliferativ nyresyke. Samtidig setter klimaendringene fiskens fysiologi på prøve - økt vanntemperatur øker stoffskiftet og dermed oksygenbehovet,

samtidig som oksygentilgangen i vannet blir redusert. Det er særlig behov for kunnskap om hvordan klimaendringer påvirker hjerte- og gjellefysiologi og hvordan en best kan ivareta hjerte- og gjellehelsen for å møte disse utfordringene, sier hun.

Bidrag fra publikum som ser syk villfisk ute i naturen har stor verdi for overvåkingen av villfiskens helse. Veterinærinstituttet har i samarbeid med Mattilsynet opprettet syk villfisk-portalen for å gjøre det enklere for alle å rapportere observasjon av syk villfisk til instituttet.

[Helseovervåking hos vill laksefisk *](https://www.vetinst.no) (vetinst.no).

Pukkellaks – fiskehelse – Én Helse

Pukkellaksen har vært observert i norske elver siden utsettingene startet i Russland på 1960-tallet, men det er først i 2017, 2019 og 2021 at det har vært en markant endring i utbredelse og antall. Pukkellaksen har en strikt toårig livssyklus, og det er bestanden som gyter i oddetallsår som er mest tallrik i Norge.

Pukkellaksen svømmer i områder hvor det befinner seg oppdrettslaks og villaks. Den er mottakelig for flere av de samme infeksjonene som gir sykdom hos atlantisk laks.

Veterinærinstituttets har derfor både i 2019 og 2021 organisert helseovervåking av pukkellaks for å få mer kunnskap om pukkellaksens smittestatus.

Både i 2019 og i år har Veterinærinstituttet påvist virus hos pukkellaksen som gir hjerte- og skjelettmuskelbetennelse hos atlantisk laks. Viruset er vanlig hos oppdrettslaks, men det er lite kunnskap om hvordan viruset påvirker villaksen.

Årets sesong har gitt økt oppmerksomhet omkring hvordan svekkede og døde pukkellaks påvirker vannkvaliteten i elvene. Dette kan ha betydning både for fiskehelse og folkehelsen og bør undersøkes nærmere.

[Fant smitte hos pukkellaks \(vetinst.no\)](https://www.vetinst.no)

Bekjempelsen av *Gyrodactylus salaris* – et viktig lyspunkt

En av truslene mot villaksen er forekomsten av lakseparasitten *Gyrodactylus salaris*. Parasitten har hatt en sterkt negativ effekt på mange bestander, men etter vellykket bekjempelse i flere regioner, regnes trusselen nå som stabilisert. Veterinærinstituttet gjennomfører bekjempelsen av *G. salaris* på oppdrag for Miljødirektoratet. Instituttet samarbeider med en rekke andre i sin ledelse av det praktiske arbeidet. Herunder bidrar Veterinærinstituttet kontinuerlig til forbedring og utvikling av nye metoder og teknikker. I alt har over 50 elver hatt status som smittet, hvorav de aller fleste nå er friskmeldt eller fortsatt under behandling. I dag gjenstår to store oppgaver med behandling av elvene i Drivaregionen i Møre og Romsdal og i Drammensregionen i Viken. Det høye antallet friskmeldte vassdrag er en stor miljøseier for villaksen. [Gyrodactylus salaris - overvåkingsprogram i settefiskanlegg og elver *](https://www.vetinst.no) (vetinst.no).

Overvåker bestander av vill laksefisk

Veterinærinstituttet er en av flere aktører som hvert år overvåker gytebestandene av laks og sjøørret i en rekke norske vassdrag. Denne overvåkingen gir kunnskap om bestandssituasjon og -utvikling i elvene. I noen elver kan det være forsvarlig å åpne for uttak gjennom fiske, mens andre bestander av ulike årsaker ikke har et høstbart overskudd. Gjennom overvåkingen av bestander bidrar Veterinærinstituttet med viktige data som ligger til grunn for en bestandsrettet forvaltning. Arbeidet gjennomføres i flere elver og regioner i samarbeid med eller som en bidragsyter til andre institusjoner.

[Les om resultatene fra gytefisketellingene 2020](https://www.vetinst.no)

Veterinærinstituttet beregner dødelighet for vill laksesmolt i Trafikklys-systemet

Forskere ved Veterinærinstituttet har beregnet hvor mange ville laksesmolt som dør av lakselus fra oppdrett. Disse beregningene inngår som del av kunnskaps- og beslutningsgrunnlaget for Trafikklyssystemet som er Regjeringens system for å sikre forutsigbar og bærekraftig vekst i havbruksnæringen. Systemet tilsier at kun oppdrettslokaliteter med grønt lys kan tillate seg vekst (innen en viss grense) i produksjon av oppdrettslaks. Veterinærinstituttet deltar i Ekspertgruppen for Trafikklyssystemet.

I Hurdalserklæringen, Støreregjeringens plattform, står det at Regjeringen har som mål at Trafikklyssystemet skal videreutvikles med flere miljøindikatorer.

—En evaluering av systemet for å kunne inkludere flere variabler mht sykdom og miljøpåvirkning, er noe vi i Veterinærinstituttet støtter. Lakselus er bare én av flere indikatorer som påvirker bærekraft i produksjonen, sier avdelingsdirektør for fiskehelse og fiskevelferd ved Veterinærinstituttet, Edgar Brun.

Det er Nærings- og fiskeridepartementet som setter farge på trafikklysene og som styrer i hvilke områder produksjonen kan opprettholdes, økes eller må reduseres. Styringsgruppen som bl.a. utnevner ekspertgruppen, er oppnevnt av NFD og ledes i dag av Veterinærinstituttet ved Eirik Biering.

Overvåker resistenssituasjonen på lusemidler

Et annet viktig bidrag mot lakselus fra Veterinærinstituttet er å overvåke følsomhet og resistens som lakselus utvikler mot ulike lusemidler. Resistens har lenge vært et alvorlig problem, og overvåkingen er et viktig grunnlag for rådgivning i bruk av legemidlene som benyttes for å kontrollere lakselus hos oppdrettsfisk. Overvåkingen gjøres på oppdrag fra Mattilsynet. Etter hvert som bruken av legemidler har gått ned, har bruk av medikamentfrie avlusningsmetoder økt, deriblant ferskvannsbehandling.

—Lakselus tåler en del ferskvann, i alle fall om den sitter fast på fisk. Derfor krever behandling mot lakselus med ferskvann lang eksponering dersom det skal fungere som avlusningsmetode, forteller epidemiolog og forsker ved Veterinærinstituttet, Kari Olli Helgesen. —Hyppig bruk av

ferskvannsbehandling kan føre til at denne metoden ikke fungerer så godt etter hvert fordi lakselusa utvikler resistens mot metoden. Lus med økt ferskvannstoleranse kan bli særlig alvorlig for sjøørreten som benytter tidlig tilbakevandring til ferskvann som en naturlig avlusningsmekanisme. Derfor er overvåkning av lakselusas toleranse for ferskvann blitt inkludert i overvåkingsprogrammet, forteller hun.

Les om overvåkingen av resistens hos [lakselus \(vetinst.no\)](http://vetinst.no).

Bidrar til sporing og overvåkning av rømt oppdrettslaks

Rømming fra oppdrettsanlegg i sjø er et problem for både næringen, myndighetene og miljøet. Dersom oppdrettslaksen får avkom med villaks, forringes og svekkes den opprinnelige villaksstammen.

Veterinærinstituttet har utviklet en metode for å spore fisken tilbake til opphavssted ved å analysere avsatte grunnstoff i fiskens skjell. ([Veterinærinstituttet rapport 5 - 2017](#)).

I 2019 ble selskapet Sporbarhet AS etablert av selskap i oppdrettsnæringen som en videreføring av prosjektet «FarmSalmTrack». Selskapet skal spore rømt oppdrettsfisk. Veterinærinstituttet bidrar inn i Sporbarhet AS sin løsning for sporing. Metoden går ut på å i hovedsak bruke DNA-familiesporing til å si hvilken fiskegruppe den rømte fisken kommer fra. Dette gjøres av et eksternt analyseselskap. Deretter vil Veterinærinstituttet eventuelt å bruke grunnstoff-analyser av fiskeskjell for å kunne si hvilken lokalitet fisken har rømt fra dersom fiskegruppen er fordelt på flere anlegg. Sporbarhet AS er i dialog med Fiskeridirektoratet om hvordan en slik sporingsordning kan se ut.

Instituttet bidrar også inn i det nasjonale overvåkingsprogrammet for rømt oppdrettslaks som koordineres av Havforskningsinstituttet, ved å levere resultater fra fiskeskjellanalyser fra ulike vassdrag fordelt over hele landet. Veterinærinstituttets prøver er innhentet gjennom sportsfiskefiskefangster, arbeid tilknyttet genbankaktivitet og stamlaksfiske. Sammen med andre institutters dataserier, gir dette en årlig sammenstilling av innslag rømt oppdrettslaks i vassdrag i tid og rom.

[Les sak rødlista 2021 Artsdatabanken](#)

Del artikkel

Facebook **Tweet** **Linkedin** **Lenke**